

ДОРОГА ДО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Перебуваючи 750 років під владою інших народів, українське суспільство понесло великі втрати не тільки в матеріальній, а ще більше духовній сфері, що і проявляється негативно на становищі народу та його держави після одержання незалежності 1991 р. Український народ і його країна вистояли у багатовікових рабських поневіряннях, а тепер ще треба здійснити багато добрих справ для відродження колишньої слави та величі і тут значне місце належить відновленню реальної української історії. Цій важливій проблемі присвячена велика праця **Панасюка Б. Русь: нація і держава**. У 2-х томах. Т. I «Помилки Великих Київських князів», К.: 2009. — 386 с. Т. II «Час збирати каміння», КНЕУ. — К., 2009. — 396 с.

Книга у 2-х томах, написана в жанрі науково-історичної публіцистики, є загальнодоступною для широкої читацької аудиторії. В ній українську історію розглядають через історичні події, характеристику конкретних осіб, оцінку суспільно-культурних і економіко-політичних процесів на основі документів, праць істориків, філософів і політиків.

У науково-історичному дослідженні висвітлено, не прикрашаючи істини, неймовірні біди та поневіряння, що супроводжували українську націю, яка перебувала під владою сусідніх держав, після розподілу і занепаду славної Київської Русі. Тут же знайшли належне місце особистості, які прославили себе і свою країну славетними справами, формуючи імідж своєї держави у світі, та ті, які діяли недостойно та ганебно. Широко висвітлено, що після розподілу і перерозподілу земель Київської Русі вже ніщо не свідчило про колишню велич українського народу, крім жорстоких протистоянь, яких було достатньо, щоб загинув навіть великий народ і його держава, але українці вистояли. У цьому контексті пропонується праця подає широкий спектр історичних соціально-економічних елементів формування української нації і держави, її території, економіки, сільського господарства, динаміка формування сільських територій, культури, науки, традицій, духовних цінностей на великому шляху з часів зародження української нації та держави.

У першому томі «Помилки Великих Київських князів» висвітлюється формування племен і народів, які стали основою Київської Русі, особливості їхньої культури, звичаїв, релігії, економіки, правових відносин. У тексті простежується думка, що народ і Київська Русь є колискою усього, що тепер є Росія: культура, мова, частина генів, змішаних із фінськими та монгольськими генами, але, що це різні народи, як у свій час стверджував великий знавець Росії Гоголь, який писав, що у двох народів «Другие законы, другие обычаи, другая цель, другие связи, ... два совершенно различные характеры» (Н. Гоголь. Собр. соч. в 8-ми томах. — М.: Правда, 1984. — Т. 7. — 53 с.). Тут цілком слушним і контекстуальним історичним дослідженням є висновок про закономірність політичного розпаду Київської Русі, твердження про Новгород як північного фор-

посту східнослов'янської колонізації, сучасною є думка про політику колишньої Москви щодо Запоріжжя, до визвольної війни українського народу від поляків і особистості Б. Хмельницького. Автор справедливо доводить, що українська історія сплотована у своїй сутності, тому потребує докорінного не стільки перегляду, а суцільного переписування. З цим треба погодитися як на науковому, так і політичному рівні держави.

У другому томі «Час збирати каміння» матеріал присвячується вивченню: *перше* — національної культури, звичаїв, особливих рис українського народу; *друге* — особливих рис характеру, культури, звичаєвих сторін народів сусідніх держав; *третє* — ефективності різних союзів та об'єднань України з іншими державами; *четверте* — напрямів розбудови держави після одержання незалежності. Тут автор справедливо підкреслює, що українська нація має ряд суб'єктивних особливостей, які нерідко створюють складнощі у будівництві держави та управлінській діяльності, а також у відносинах із сусідніми державами. Одна з таких рис — це непослідовність та протилежність підходів у вирішенні національних і державних інтересів, що автор простежує на історичних фактах. Зокрема у 1917 р. Українська Центральна Рада прийняла 4 Універсали, всі вони містили безліч протиріч і ні один з них не був дієвим і Україна так і залишилась під владою Росії.

Автор справедливо підкреслює, що у XIII ст. Київська Русь через протистояння князів розпалась на дві частини — південна частина дістала сучасну назву Україна, а північна — Росія. Саме українці займали дійсно вітчизну слов'ян, землі древніх полян і сіверян, де споконвічно перебували чисті слов'янські племена. Після монголів це були дві різні країни, хоча і носили єдину назву Русь: різні закони, інші звичаї, протилежні цілі, інші зв'язки і політичні дії, це були два протилежні характери народів. У дослідженні є чимало фрагментів історичних і філософських роздумів про причини того, що відбулося.

Відчувається намагання дослідника здійснити вторгнення у таємниці давньої і новітньої української історії, проникаючи документально, аналітично та філософськи у піймуть минулих віків, прикритих часом і хитрощами сусідів. Ураховуючи такий системний підхід та виходячи з поставленого завдання, можна стверджувати, що «Русь» є синтезована назва не тільки Київської Русі, а й усіх організаційних формувань українського народу, аж до теперішньої України. Співставлення історичних фактів, документальних і літературних джерел дає змогу дослідникові спростувати багато підтасовок в українській історії заради виявлення правди, наближеної до істини, якою б гіркою вона не була, над якою ще прийдеться працювати історикам, політологам і філософам. Адже відновлення минулого, пізнання сучасного і бачення майбутнього можна досягти лише на підставі скрупульозного аналізу

минулого. Відчувається, що дослідник відмежовується від тих політологів і вчених, які стверджують, що правда шкідлива і небезпечна для суспільства, хай буде так як уже склалося, щоб не збуджувати суспільство та сусідів. Дотримується він думки тих, хто вважає, що саме правда дає суспільству можливість виявити силу та мужність, очищає його духовність і надає усвідомлення гідності. Отже, дослідник обрав єдино вірний методологічний аспект, що найкраще дотримуватися правди, адже на брехні далеко не заїдеш.

Дослідження професора Б. Панасюка має цінність у тому, що для ренесансу сучасної України бракує філософських і наукових узагальнень комплексного погляду на формування держави від виникнення племен до сьогодення, огляду правди про конкретних історичних осіб і події, які вони започаткували та вплинули на хід історії української нації. Адже нам у край необхідно вивчити і дати оцінку причин епох, коли були славні мужі Великий князь Ярослав Мудрий та гетьман Богдан Хмельницький, але їм так і не вдалося створити єдину цілісну державу. За Ярослава і після нього було безліч князів, а за Хмельницького та після нього — багато гетьманів, навіть 2—3 гетьмани одночасно в одній державі, але вони між собою ворогували і воювали, доносили один на одного, зраджували, не боронили державу, а постійно добровільно шукали ярма у Польщі, Туреччині чи Росії. Навіть тепер, наприкінці ХХ і початку ХХІ ст., так і не з'явилася видатна особистість, яка б створила монолітну державу; доброзичливу, але незалежну, шановану в Європі і світі, міцну економічно та політично, в якій проживає населення, проникнуте українською ідеєю. Яка причина такого явища, де його коріння?

У пропонуваній праці подається деяка частина таких причин, у ній читач знайде не стільки відомості про знівечену українську історію, скільки освітлення шляху до всебічного вивчення штучно вихолощених підвалин сутності українства в усіх сферах життєдіяльності нації: духовного, соціального, політичного й економічного розвитку, який містить не тільки світлу, а й темну героїку минулого і теперішнього. Автор наводить переконливі докази такого явища для майбутніх істориків і філософів, державних діячів і політиків з далекого минулого для порівняння його з сучасністю. Розглядаючи історію початку формування Київської Русі від часів Кия кінця V ст. до героя «Слова о полку Ігоревім» Ігоря Святославича у ХІІ ст., бачимо, що навіть тоді, на зорі державотворення, більшість князів не дуже опікувались національними інтересами, між удільними князями велися жорстокі битви, окремі князі приятелювали, одружувались самі й віддавали своїх дочок і синів за половецьких ханів та інших запеклих ворогів Русі, використовували оточуючу ворожу силу для боротьби з іншими князями своєї країни, грабували та розорювали свої ж міста, вбивали населення, підлегле іншим князям, заради єдиного — досягнення особистих цілей. Безперервні війни між руськими князями розривали землі держави на удільні частини, змусили в 1239—1241 рр. покоритися Золотій Орді

без будь-якого протистояння. Через бажання кожного сина будь-якого князя самостійно володарювати не стало Галицько-Волинської держави, є багато інших подібних прикладів, які змушують задуматися над долею сучасної України.

Учений на основі конкретних матеріалів розглядає сучасний період у порівнянні з недалеким минулим. Після розвалу Російської імперії для українців настав недовгий перелюк від підневільної чужинської влади, здавалося прийшла очікувана самостійність, свобода. Але в країні запанувала якась розгубленість, невіра у свої сили, і люди, які називають себе провідниками нації, роз'єдналися, як було це в минулому, і пішли на поклін: одні до Брюсселя, інші — до Москви, а народ у розпачі очікує, а до кого тепер приєднаємося?

Разом з тим, як кожна величезна фундаментальна робота, книга має ряд поверхових і внутрішніх недоопрацювань, які будуть виявлені в процесі майбутніх досліджень істориків і філософів. Водночас і тепер слід звернути увагу на ряд значних і другорядних упущень: не зовсім доречно вивчати розвиток держави як «предмет художніх узагальнень»; некоректним є твердження про те, що всі попередні історики писали історію України заповітовану, зроблену в інтересах інших держав; не зрозумілою є фраза про походження Руської держави, яка «губиться у глибинах сарматських і скіфських часів»; політично некоректним видається і найменування Євросоюзу «Європейською імперією»; краще використати замість «Трипільська держава» поняття «Трипільська культура». Непрості і драматичні сторінки української історії, автору краще посилатися не на етнічні риси націй, які тісно зв'язані з українцями, а національну політику інших держав стосовно українців; у тексті відсутні посилання на сучасних істориків.

Пройде ще немало часу, але українська нація стане у рівень з іншими великими народами, як це було за часів Київської Русі, що було втрачено Великими Київськими князями через допущення ними власними амбіціями непоправних помилок. Професор Б.Я. Панасюк дав українському народові й українській державі напрям вивчення своєї минулого. Пізнання сучасного, щоб побачити перспективу майбутнього. Праця є фундаментальним науково-історичним дослідженням, яке вперше в Україні подає вивчення основ історії нації і держави не як фрагмент, а як єдине ціле всіх складових: від коріння слов'янських племен, шляху великих національних катастроф до формування і виживання нації та держави. Немає сумніву, що звернення до національної історії в часи відродження української держави наприкінці ХХ і початку ХХІ ст. є невідкладним завданням і потребою сучасності. Майбутні історики й філософи зобов'язані продовжувати вивчення української історії, яку тисячоліттями перекривали і перефарбовували.

**В.А. Вергунов,
професор
Ю.А. Горбань,
доктор історичних наук**